

19. SZÁZADI ADATOK A MISKOLCI VÁSÁROK RENDJÉHEZ

VIGA GYULA

A megtermelt javak cseréje, az árucseré vizsgálata az utóbbi időben örvendetésen a néprajzi kutatás előterébe került.¹ Ezek a vizsgálatok számos új jelenséget és összefüggést tártak fel a termelési tájak, a különféle régiók között létrejött munkamegosztás területén, s számos lényeges vonását rajzolták meg az ezek eredményeként létrejött gazdasági és kulturális kapcsolatoknak. Sajnálatos, hogy viszonylag kevés figyelem fordult eddig az Alföld és az Északi-középhegység közötti árucserékapcsolatok felé, holott meggyőződésem, hogy a mai Magyarország határain belül e terület kínálja a legmarkánsabb, s legtöbb eredménnyel kecsegtető vizsgálati lehetőséget. Rendkívül keveset tudunk Miskolc — a Sajó-völgy és a Felvidék egyik kapujának — Észak-Magyarország árucseréjében betöltött szerepéről — amint erre *Dankó Imre* felhívta a figyelmet,² holott a város még a XIX. században is az egyik legnagyobb vonzáskörzettel rendelkező vásáros település volt,³ nem beszélve az átmenő forgalmáról.

Miskolcnak 1696-ig két nagyvására volt: *Áldozócsütörtökön* és *Szent Lukács* napján. 1696-ban ehhez újabb két vásártartás jogát kapta meg (*Szent Julianna* és *Sámuel* napján). 1801-ben egy ötödik, december 16-i vásártartást engedélyeztek a városnak, 1838-ban az áldozócsütörtöki vásárnapot *Orbán* napjára helyezték át. Ezen országos sokadalmakhoz szerdánként hetivásárok járultak.⁴

A piac-központú, szűk főutcájú város számára nem kis tehertételt jelentett a vásárok nyüzsgő forgataga. Igen sok forrás tanúskodik arról, hogy a város irányító testületei rendkívül sokat fáradoztak a vásárok mozgékony, áttekinthető, s biztonságos sokadalommá tétele érdekében, s ezért igen sok szabályrendeletet, rendtartást fogalmaztak meg, főleg a XIX. század során. A vásári szabályzatok kiadását csak újabb rendeletek tették kötelezővé, de már a XV. századtól találkozunk velük az ország egyes vidékein. Rendszerint figyelembe vették az elkészítés során más, környező területek tapasztalatait, s azt ötvözték a helyi sajátosságokkal.⁵ Jelen írás Miskolc városi vásári szabályrendeleteiből mutat be, adalékul szolgálva a múlt századi vásárok rendtartásához.

Az általunk bemutatandó legkorábbi rendtartás a XVIII—XIX. század fordulóján keletkezhetett, datálatlan. Keltezését főleg a város topográfiai adatai igazolják.⁶ Minden bizonnyal megelőzte már azonban korábbi rend-

tartás vagy rendtartások, mert szövege többször sejteti a meglevő előzményeket, nem szabályoz újra dolgokat, hanem nyugtázza a meglevő, megszokott állapotot. A felsorolt fundusok tulajdonosainak nevei, a szabályzat beazonosítási pontjai az 1793-as és 1817-es viszonyokkal mutatnak elsősorban kapcsolatot.⁷

Feljegyzések a Heti Vásárok rendtartásai iránt

1. A Deszkás szekerek fognak állani a Vachter háztúl fogva fel a Kereky Uram házáig, ugy nem körülömben az Letzes, Sindely és Abroncsos szekerek is.⁸
2. Az Sertést hozó szekerek fognak állani az Szepesi Urak házáig fel a Lutheranus Urak Parochiájáig.⁹
3. Az Szalonna Háj Sült pecsenye és sült hal, főtt étel árulók a Vachter ház környéke körül nevezetesen az edjik Hídtul fogva, az másik gyalog hidig.
4. Az fa árulók a kik háton szoktak hordani fognak állani az Szabo Mate Uram házánál kezdvén fel azonn az oldalon Szathmari Úr házáig.¹⁰
5. Az Csáté árulók fognak árulni az Bükk Sigmondné Asszonyom háza mellett a malom, és az Mangorló környékén.¹¹
6. Az bodnárak holmi aprólékos edényeket s egyebeket árulynak az Kis Imréne Házánál kezdvén, Mezei Uram házáig.¹²
7. Az Mezei Uram házáig kezdvén az Falk Bótya végéig árulnak aféle falúrul hordott moso szekeket, vallúkat, létrákat, szánkákat, szénvonó, Villát Gereblyét Hizlalókat.
8. Az Falk Bótya végétül fogva az Czimerig az mint az kapun bé járnak az udvarra fognak árulni az Kalmárok, ha egy sorba nem térnek, két sorban.¹³
9. Az Gombkötők maradnak a régi helyen.
10. Az Fesűsök a Gombkötőkön felül az Kalmárok háta megett a fal mellett.
11. Az Gyölcsosok az Gombkötők előtt két sorban.
12. Az Cszimadia szintül kezdvén az Sós boltig árulynak az Kenyeresek Kalacsosok, pecrezesek, Málésok.
(Szám nélkül) A fás Szekerek a Tetem vár alatt és Kádas Utcákban, ugy az Asszú szőlő arusok is az Kadas Ucczában es ott körül belől árulynak.¹⁴
13. Az Turósok mindnyájan ott árulynak a hol eddig árultak, nevezetesen az Kenyeresek mellett.
14. Az Kompaktorok, Szijjártók, Girtlerok Sáfrányosok, Kötelesek, Szürszabók a régi helyen maradnak.
15. Az háta Zsidók az Luczi Kortcsma körül az malom felé és az Várta háznak végiben.¹⁵
16. Az régi helyen az Gyölcsosok fognak árulni, az Mézes kalacsosok és kés mivesek.
17. Az Dohányt fogják árulni az Vachter háztúl kezdvén a Dombi uram házáig.¹⁶
18. Ettül fogva az Almási házig árulják a fejr ruhákat.
19. Az Almásiné Asszony házáig fogva az Materialista boltig fognak árultatni mindenféle Zöldségek, Apro Marhák Tojások Rákok.
20. Az Materialista Bótyátul fogva az Pataki boltjáig Tejet, Tejfelt, Tarhot, Vajat Árulynak.
21. A Sodomátul kezdvén az boltok alatt fogják árulni a Kerekes Kutig a Lisztet egy szoval mindenféle ittzénként árulni szokott főzelékeket, s apró marháknak való eleséget.
22. Az Üvegesek, Korpa árulók fognak árulni a Koptató udvarán.
23. Az Gyümölcs Árulók az főzelék árulók előtt két sorban a Patikáig.
24. Azon alól a Nagy Quartély házig a Sósok Szappanosok Méz árulók és gyertyások.
25. A Kásások a Klastrom Ucczában egy sorjában fognak árulni az Nagy Quartély háznak mentiben.
26. A Kulacsosok, Kalaposok, Gubások fognak árulni az Várta háztúl kezdvén az Paulinusok Kapujáig.¹⁷
27. Azon alól a Dinnyések a Forgó hidjáig s alább is.
28. A Hal Piattz meg marad.
29. A Nadat Gazt Szenat Tövisket a Szirma és Mindszen(t) Ucczában.
30. A Semlyések is maradnak.

A bemutatott rendtartás ugyan csak a városmagban való árulást szabályozza, s nem szól a búzapiacról és az állatvásárról, mégis kirajzolódik belőle a két évszázaddal ezelőtti hetivásárok teljes képe. Megrajzol egy piac-központú történelmi városmagot, melynek születésében és fennmaradásában — hozzászámítva a különféle céhek árulószíneit és fogadókat, valamint a különféle kommunális létesítményeket — meghatározó szerepe volt a kereskedelemnek.

Az árulóhelyek kijelölése a városok feladatát képezte, s a közösség gondoskodott a vásári területen belül az árusok elrendezéséről is országsszerte,¹⁸ Miskolcon azonban érvényesült benne a Koronauradalom földesúri joga is. Az árulóhelyek elosztása, a felsorolt áruféleségek minden bizonnyal évszázados tapasztalatot, s a város árucseréjének alapvető struktúráját tükrözi. Kitapintható a szabályrendelet pontjaiból, hogy a hetivásárok állandó résztvevői, a kézművesek és a mezőgazdasági termelvényekkel kereskedő népesség mellett szereplői voltak a vándorárusok, s a környező erdős vidékek fával és más erdei termékével üzletelő lakói is. A szabályrendelet 30 pontja is felrajzolja az eltérő geográfiai és kulturális adottságú területek árucseréjének főbb szerkezeti vonalait.

A vásári rendtartás aligha oldotta meg a vásárok sokszor panaszolt zsúfoltságát, torlódásait. Egyebek között erre enged következtetni az, hogy 1831-ben, a kolerajárvány idején a város újabb piac- és vásárrendet léptetett életbe. Ennek okát az „epékórság tekintetében kirendelt állandó deputáció” jegyzőkönyve a következőkben rögzíti:¹⁹ „A Miskolczi piatzon részint a kofák áruló helyeinek egyedül ezen utczára való szorítása, részint azoknak minden rendsor nélkül való elhelyeztetéséből származott, különösen a heti vásárokon tapasztalható torlódások el hártása ... szükségesnek találtatván: minekutána ezt eszközölni tsak úgy lehetne, ha az áruló helyek a piatz uttzán kívül más mellékes tágas utzákra is kiterjesztetvén az, hogy hol minémű szerek árulathatnak, az áruló sátorok és székek az utzán mi rendel állíthatatnak ki, a szekerekkel való meg állás a piatzon eltiltatna, s a tett rendtartások megtartása egy különös felügyelőre bizatamna... a város magistrátusa bé fojásával azon utzákat, melyek ezentul áruló helyül szolgáltatnának kijelelvén, határozzák meg egyszersmind azt is, hogy hol minémű élelembeli szerek, vagy portékák fognak árulhatni, s az eránt is, hogy az áruló székek és sátorok által az utza el ne szoríttasson tégyenek rendeléseket, különös figyelemmel arra, hogy egy oldalon egy sornál több áruló székek és sátorok ne légyenek... a piatzi belső rendtartásra való fel ügyelés P. Comissarius Büky András Úrra ezennel úgy bízatik, hogy a mennyibe a jelenvaló környülállások között a miskolczi számos apróbb kofák telhetetlen nyerekedéseinek meg zaboláztatása is, elkerülhetetlenül szükséges azokra is... nehogy azok a város lakossai szükségét szaporítsák...”

Tekintettel arra, hogy az áruló helyek kijelölése földesúri jog, ezért a rendelet előkészítésére — a camerális prefectus betegsége miatt — az uradalmi tisztartót szólították fel.²⁰ A tisztartó javaslatát a deputáció helybenhagyta (július 28.), s intézkedett, hogy a július 30-i vásáron (hetivásár) már életbe is lépjen.²¹ A Derekassy József által összeállított rendelet a következőket tartalmazta:²²

„Először: hogy az Utzákon minden felé minden rend nélkül önkényesen megállapodó üres szekerek és talyigások a szabadnak tenni kellő szekert utat és fordulókat el ne foglalják, és ez által a szabad járás menést akadályoztatták.

Másodszor: Hogy a temérdek zöldséggel, minden féle apró marhával, tojással, tejjel, vajjal faluról be jövő sokasság a Nagy Utzán átallyán fogva, és a Czikó utzába való fordulónál egymásra összetorlódik annyira, hogy még gyalogjában sem lehet... szabadon járni. Ugyan azért, a czélnak el érhetésére, mindenk előtt a fent írtaknak más tágasab helyre leendő által tétele multhatatlanul szükséges lévén abban lett a meg állapodás, hogy az üres szekerek és talyigások a mellyek tudni illik csak azért állanak ki, hogy bérért fuvart kaphassanak jó rendel az Új Városi Utzába: a minden néven nevezendő zöldséget a hová a kaposzta is értetődik nem különben minden nemű apró marhát, tejet, vajjat, tojást, Tehen túró, gombát, rákot, és ezekhez hasonlókat áruló falusiakat pedig, a különben is tágas úgy nevezet Kádas Utzára tétessenek által; ha mind ezek a Nagy Utzárul és a Czikó Utzának az Abbatiális Kávé háznál levő részéről ki takaríttatnak, bizonyosan nagyon könnyűvé fogja tenni a Nagy Utzai piatznak célirányos rendeztetését.”

Ugyanebben az iratban javasolta az uradalom a városnak, hogy a rend állandó fenntartására állandó deputációt jelöljön ki, amelyben — mivel az árusok között sok nemes ember is van — benne szerepelne a szolgabíró és esküdtárs is. Feltehetően ekkor születik, de mindenképpen ekkor állandósul a városban a *piacrendőrség* intézménye.

Bár az 1831-es piacrendtartás csak egyes problémákat érint, s érezhetően kényszer, a járványos betegség hatására keletkezett, mégis kirajzolódnak belőle a miskolci vásárok leglényegesebb gondjai. Érezhető a város irányító testületeinek az a törekvése, hogy a város főutcájáról a hetivásárokat a külső utcákba, a település külsőbb régióiba szorítsa. Emellett állandó törekvés az árusok elhelyezkedésének, a közlekedési lehetőségeknek, a mozgékony vásári forgatagnak a biztosítása. Már ekkor gyakori a kofák üzérkedésének, s az ellenük való fellépés szükségességének emlegetése (lásd alább). Az adatokból az is nyilvánvaló, hogy Miskolc „kinőtte” ekkorra a történelmi vásár-piac-központját (máshelől szükséges a városmag rendezése), s ez feltehetően azt is jelzi, hogy a hagyományos, középkori árucseré — mind mennyiségi, mind minőségi értelemben — tágabb tereket igényel, a város szűk főutcája (ill. annak egy szakasza) nem képes megfelelni az újfajta, növekvő elvárásoknak. A bemutatott két vásárcép egyértelműen jelzi, hogy a miskolci hetivásár nem egyszerűen piac-funkciókat tartalmaz, ill. lát el, hanem egy tágabb földrajzi körzet ellátásában, árucseréjében vállal lényeges szerepet, színterül szolgálva az eltérő földrajzi-gazdasági adottságú tájak termékcseréjének.

Az 1860-as évektől már nyomtatásban adta ki a város a piacrendőri szabályokat, amelyek egyértelműen meghatározták a hetivásárok rendjét. Az 1868-as piacrendőri szabályokat *Szendrei János* is közölte monográfiájában.²³ E szabályrendeletek egyik fő célja az árusok kiszorítása volt a főutcáról a város melléktácaiba. Az 1870-es években még csak a szekeres árusokat tiltják ki a főutcáról,²⁴ az 1880-as években azonban már a kofák tevékenységét is megszigorítják ezen a területen.²⁵

A helyi sajtó meglehetősen sokat ostorozta a város előljáróságát a főutcai piac miatt. Ebben — a közegészségügyi, közbiztonsági, stb. elvárások mellett — látnunk kell a kapitalizálódó város polgárosodásának — a külsőkben is megnyilvánuló — tendenciáit. A *Borsod* című lap 1886-ban így írt: „Talán sehol sincs annyi kirakott holmi az utczákon, mint Miskolcon heti vásár alkalmával a színháztól le egészen a Király-utczáig. Ott az egész utca egy zsbivásár; láthatók egész halmaz bádigos áruk, kályhák, bútorok, koporsók, hordók és faedények, régi- és új ruhák, seprűk és dorongok a legnagyobb választékosságban és nem az áruhelyeken, hanem kint az utcán. Vajjon megengedhető-e ez olyan nagy forgalmú utcán, mint a Széchényi utca?”²⁶

Sürgette a sajtó a Búza-tér rendezését, különösen a rozzant *fabutykák* (áruló bódék) lebontását,²⁷ s szorgalmazta vásárcsarnok építését, a vám olcsóbbá tételét, s a szekerek számára leálló-helyek építését, vélvén, hogy a piac visszaesésének és drágulásának ezen dolgok rendezetlensége, ill. hiánya az oka.²⁸ Gyakran kifogásolja a sajtó, hogy nem vetnek véget a kofák nyereszkesedésének: „A drágaság fő okozói a kofák, még pedig az által, mivel nincsen megtiltva nekik az elővásárlás... Tudtunkkal volt már erre szabály, vagy intézkedés; lehet, hogy most is van, hanem úgy mint sok más egyéb, csak papíron marad... Hogy a vevő a kofák nyereszkesedésének és csalásának ki ne legyen téve, szükségesnek tartjuk, hogy végre valahára a literrel és félliterrel való mérés, a rakásokban való kiárusítás betiltassék... minden kilószerint méressék ki, azaz súly szerint.”²⁹ A sajtó és a közvélemény tehát a modern piacért száll sikra, kifogásolja a kofák elővásárlási lehetőségét. Többször felvetődik az egységes mértékrendszer bevezetésének szükségessége, amely az egész magyar vásárugy évszázadokon át húzódó problémája volt. Törvények egész sora foglalkozott az egységes mértékrendszerrel, de ennek kialakítása csak 1874-ben sikerült.³⁰ A vásárokon azonban még sokáig továbbéltek (részben élnek) a régi formák (1. alább).

A XIX. század utolsó két évtizedére sikerült megteremteni a főutca rendjét, s elterelni onnan a hetivásárokat. Mindez azonban nem ment könnyen, s időnként vissza-visszatértek az árusok a főutcára. Erről tanúskodik a *Borsod megyei Lapok* cikkírója (1900): „...hosszu küzdelmek után csakugyan elterelték a piacot a Palóczy — és Nagy-Major utcákba, felszabadítván a főutcát azon kellemetlen és a közlekedést megakadályozó nyügtől, mellyet minden piacz forgalma okozni szokott és tűrhető tisztává, relatíve tetszetőssé lett egyetlen „ékességünk” téve. Váratlanul, minden előleges híradás nélkül egyszerre csak arra ébredtünk fel, hogy ismét visszakerült a piacz és az egész főutca ismét az adás-vevés színhelyévé lett, ismét ott ténferegnek a kofák, a járókelők, a cselédek, a puttonos, zsártásos és batyus asszonyok egész sokasága...”³¹

Az 1860-as évektől nyomtatott formában is megjelenő vásár- és piacrendőri szabályok már egyértelműen meghatározzák a sokadalmak rendjét. A vásári rendészetnek már korábbi hagyományai voltak Magyarországon. Felügyelt a közrendre, személyi és vagyoni biztonságra, tűzvédelemre, ellenőrzéseket és igazoltatásokat végzett.³² Miskolc város piacrendőri szabályai-
ból — a korabeli vásári rend mellett — egy új városkép, s újfajta, polgárosult

kereskedelmi rend képe bontakozik ki előttünk. Éppen ezért tanulságos bemutatni egy ilyen szabálygyűjteményt.³³

MISKOLCZ VÁROS VÁSÁR- ÉS PIACZRENDŐRI SZABÁLYAI (1889)

Általános intézkedések

1. Minden áru csak azon helyen bocsájtható eladásra, mely helyre a jelen szabályrendelettel utasítva van. A magánosok udvarán és telken az illető telektulajdonosok vagy bérlőik által fogantatott adás-vevési üzletet ezen szakasz nem korlátozza.

A házi ipar-czikkék és élelmi szerek kivételével bárminenű áruczikket, erdei termékeket, stb. házalva, járkálva áruba bocsájtni tiltatik; tiltatik továbbá a város utczáin, valamint a város határában, a vámon kívül is is áruczikkéket eladásra hozott szekereket is megállítani a végett, hogy az áruczikkék iránt alku kezdessék.

2. Mindenki, ki a város utczáin s terein viszont eladással rendszeresen foglalkozik, s ott ily célból helyet foglalni akar, köteles magát a r.-kapitányi hivatalnál bejelenteni, árulási sorszámmát — mely nélkül soha nem árulhat — kivenni s árulási helyének kijelölését kérni. Ezen kötelesség a közönség használatára szánt járművek tulajdonosaira is kiterjed. Úgy az előbb, mint utóbb említettek sorszámmukat könnyen látható helyre feltűzni s lakváltozásukat a r.kapitányság azon osztályán is, honnan a számokat nyerték, 48 óra alatt bejelenteni tartoznak.

3. A búzatér, tetemvár s marhavásár téreken kívül a város utczáin s terein sem üres, sem rakott szekerek, a le- vagy felrakodás idején túl hosszabb időre meg nem állhatnak, ki nem foghatnak és nem étehetnek; a nevezett téreken is csak azon szekereknek engedtetik hely, melyek az eladás végett oda utalt árukkal vannak vagy voltak megrakva. Kivételt képeznek ezen szabály alól a társas- és bérkocsik, melyeknek álló helyeik időközönként a szükséghez képest a városi tanács által határozatnak meg; továbbá a taligások, kik az Újváros-utczán a hídtól északra, a Selesen a Matuskovics ház előtt, a búzatéren a sóház épülettől északra állomásoznak, s végül a hosszú szekerek, kik szintén a sóház épület északi oldalához, s az ernyős szekerek, melyek az újvárosi hid északi oldalához rendeltetnek s a 41. §-ban megjelölt szőlős szekerek.

4. Az országos- és hetivásárok alkalmával sem szabad a szekereket — a tetemvár, búzatér és marhavásár kivételével — más utczákon és tereken hagyni, hanem kötelesek azokat tulajdonosaik leterhelésük után a szállók udvarán elhelyezni; egyedüli kivételt azon eladók képeznek, kik czikkéiket szekereken vagy azok felhasználásával készített sátrakban árulják; az ily eladóknak a rendőrség által kijelölendő helyeken, szekereiknek a vásártéren vagy utczán hagyása megengedhető.

5. A megtisztított aprómarhát, kenyeret, zsemlet, perczet, tejet, túrót, vaját vagy más élelmi szereket áruló kofák csak tiszta ruhával leterített asztalkán, vitorla vászonnal fődött csinos sátrak alatt árulhatnak. Gyümölcs és zöldség kosarakban is árulható.

A hentesek és dinnyések szintén ily sátort kötelesek használni. Hasonnemű árusok sátrai egyenes vonalban egymás mellé állítva lehetőleg egy mértékűek legyenek.

Az országos vásárok két napjának éjjelét kivéve, az áru-sátorok az utczákon és tereken éjjelre sehol és soha künn nem hagyhatók.

Vasárnap és ünnepnapokon — az országos vásárok kivételével — a város utczáin és közterein reggeli 9 órán túl semminemű czikkék sem árulhatók.

6. A Király-utczán a Kubacska-közig, a Széchenyi-utczán, Városháztéren és Nagy-Hunyad-utczán a Greuter-házig sátort ütni s azok alatt bárminemű árut is árulni nem engedtetik meg. A fent említett utczákon a kereskedőknek is tiltva van áruikat az utczára s a járdára kirakni, vagy a járda fölé s a falakra kifüggeszteni, ezen szabály még az országos vásárok alkalmával is megtartandó.

7. Az árusoknak a vevőket másoktól elcsalni s magukhoz vonni szigorúan tiltatik.

8. Egy iparjogosítottnak sem adható a város utczáin és terein több, mint egy áruló hely.

9. A felállítandó sátorok 3 méternél hosszabb s 2 méternél szélesebbek nem lehetnek, ezek egyenes sorokban állítandók, s hol több ily sor foglal helyet, azok háttal szorosan egymáshoz építendő s közöttök elől 3 méter széles utca hagyandó.

10. A vízfolyókák mellett a sátorok akként állítandók fel, hogy az esővíz szabad lefolyása ne gátoltassék.

11. A sátorok, bódék s boltok homlokzatának vonalán kívül rudakat, léczeket alkalmazni s azokra árukat kifüggeszteni tiltatik.

Árulási rendszer

A búzatéren

12. Az eladás végett behozott életneműek egyedül a búzatéren bocsájtathatnak áruba. Amennyiben pedig a búzatéren másnemű cikkek is eltérnek, az áruk a következőleg helyeztetnek el:

A búzatér déli oldalán, a folyókn belül két sorban a gyümölcs, tej, vaj, túró, tojás, főzelék, zöldség, kisebb mennyiségben burgonya, dinnye, aprómarha, szóval konyhacikkek áruandók és pedig a nyugoti négyyszög déli oldalán a viszont eladók, s kofák, a keleti négyyszög déli oldala hosszában a helybeli és vidéki termelők. Ezek mögött a délkeleti négyyszögben a pecsenyésekkel s a laczi konyhásokkal szemben közvetlen a korlát mellett a kenyeresek, pékek s perczesek helyeztetnek el, a felmaradt téren termény, gyümölcs és különféle házi szükségre árusítandó árucikkekkel terhelt szekerek s őszel a káposzta árulók foglalnak helyet. A délnyugati szakaszban a kofák mögött a harmadik sorban a főtt étel és sült hal árusok, a nagy árucarnokban a főzelék és kisebb gabonakereskedők, továbbá a cserépedény árusok nyerne helyet, kik azonban a csarnokon kívül ki nem rakodhatnak. A két kisebb csarnokban a pecsenyések és laczi konyhások helyeztetnek el. Ezen két csarnokon kívül pecsenyések és laczikonyhások csak kivételesen s vásári alkalmakkor nyerhetnek helyet. E szakasz többi részét a terményekkel rakott szekerek foglalják el. Az észak-nyugoti szakaszban csak a gabonaneművel, az északkeleti szakaszban csak a takarmány és szalmaneműekkel rakott szekerek állhatnak. A szekerek mind a négy szakaszban sorban állítandók, hogy azok között a vevők akadálytalanul közlekedhessenek.

13. A búzatérnek északi részén, a sóház és Molnár-féle magtár között az út melletti tér, mutatóványok, lovarda, közhinta (?), múzeum, panoráma, stb. számára jelöltetik ki. Ezen tértől északra a szükséghez képest, még a gabonaneművel rakott szekerek, s mellettük a hordó-, kád s más fa és gyékényeműket árulók foglalnak helyet, ez utóbbiak mellett a Szelesen a zöldségárusok, hagymaárulók, gyékényeket, vas és rézműveket árulók a Matuskovics házig.

A Tetemvartéren

14. A Szelesen és tetemvár szélén a Matuskovics-féle ház előtt két sor pecsenye árus foglal helyet, mögöttük a szelesi oldalon pedig vas, réz, porcellán, üvegárusok, kik szekeren árulnak, állhatnak. A Gulyás-féle ház előtt egy sorban a kötelesek árulnak.

15. A tetemvár északnyugoti részén a nyersbőr árusok, a Bató-féle ház előtt a zsbárusok, tollkereskedők, a házi vászon árusok helyeztetnek el, a felmaradt téren a cser, épület- és tűzifával és mustal terhelt szekerek állanak. A szekerek mint a búzatéren, itt is sorba állítandók, hogy azok között a vevők akadálytalanul közlekedhessenek. A Fazekas-utca Tetemvár felőli bejáratánál, ezen utca mindkét oldalán a szíjgyártók árulnak.

A belső vásártéren

16. A Kazinczy-utca keleti oldalán, Tetemvartól dél felé, a kés, fémkő, kolomp és fakanál-árusok, ugyanezen utcán a Pollák-féle háztól a szappanosok, rostások, bádogosok, helybeli és vidéki festők foglalnak helyet.

17. A régi postautca északi oldalán a kendősők, helybeli és vidéki rőfösők állanak. Heti vásárok és mindennapi árulásra ezen kereskedők, valamint a pipások is az Újváros-utcán szintén felüthetik sátraikat.

18. A Battyány-utca végén a Marusák-féle bolt előtt a kosárfonók, ezeken túl a minoritazárda térig a rövid árusok, pipások és csáté árusok egy sorban helyeztetnek el.

19. A Kazinczy-utca nyugati oldalán a kir. gymnasium szögletétől a Marusák-boltjáig a rézőntők, könyvkötők, gombkötők, fésűsök, és órák foglalnak helyet. Ugyancsak a Kazinczy utcában a háromrőzsa szállótól a dr. Grósz-féle házig azon szabók, kik boltokban, bódékban, vagy kapuk alatt árulnak, ezek azonban a járda fölé rudakat ki nem nyújthatnak, azokra árukat ki nem függeszthetnek. Ezen utcában szabó sátor fel nem állítható. A dr. Grósz-féle háztól a zárda utcáig a helybeli és vidéki cipészek helyeztetnek el egy sorban.

20. A Horvath-utca déli oldalán a csipkések és gyólcsook, az északon pedig a pántlikások állanak, sátraik közvetlen a folyóka mellé építendők.

21. A kir. gymnasiumtól a zárda lépcsőjéig női és férfi ruha árusok szükség esetén 2 sorban árulhatnak.

22. A zárda-templom előtti kis téren a kórház és Kaffka-féle ház között az asztalosok foglalhatnak helyet két sorban.

23. Az új zárda-téren dél—éjszaki irányban kettős sorokban építendő sátrak alatt, a magyar és német szabók, szűcsök, szűrszabók, gubások, kalaposok, sapkások árulnak. A zárda-utczában az Éles-féle ház előtt a vidéki tímárok, ezekről keletre a szattyánosok állanak.

24. A ref. templom keleti ajtaja előtt a helybeli tímárok, az Éles-féle ház Palóczy-utczai oldalán a talpárosok, a Palóczy-utczán pedig esetleg több sorokban, a helybeli és vidéki csizmadiák és csizma patkoló lakatosok helyeztetnek el. Azon csizmadiák, kik a Kandia-utczán áruszínben helyt nem foglalhatnak, heti vásárok alkalmával a czipészek után a Kazinczy-utczában kapnak helyet.

25. A Kazinczy-utczában a szögleteken, hol a közlekedést nem gátolják, egy-egy mézeskalácsos vagy cukorka áruló sátor állítható fel.

26. Az ócskások számára az evangélikus templom előtti téren és a Nagy-Hunyad-utczán a Szinva-part mentében jelöltetnek ki áruló helyek.

27. A fazekasok a papmalom-tér keleti oldalán egy sorban, — a mész-árusok a major utczának keleti oldalán a Pecze-hídtól északra helyeztetnek el. A csemete és kőpor az ev. templom előtti téren árulható. Vidéki és helybeli szekerek felfogadási helyéül a Kandia-utcza jelöltetik ki, ezen szekereknek azonban a Szemere-utczában s a Forgó-hídon ácsorogni szigorúan tiltatik.

28. A fenti §-okban felsorolt cikkek árusai állandóan úgy országos, mint heti és napi árulásra is a fent kijelölt helyeken maradnak.

ÉLELMI SZEREK ÁRULÁSA A BELVÁROSBAN

29. A sátrakban áruló hentesek egy része az evangélikus templom előtti téren — a malom-árok északi oldalán; mögöttük a malom-árok déli oldalán — a hídfőnél egy pecsenyés, kenyeresek és dinnyések, a második sorban az aprómarha, nyúl, borjú, bárány, malacz s burgonya-árusok, — a tüdő-árusok pedig a mézsárszék megé helyeztetnek. Szekereken árulni ezen téren nem engedetik meg. Ezen tér szolgál egyszersmind kora reggelenként a napszámosok felfogadása helyéül is.

30. A városháztértől a Széchenyi- és Király-utczákon a jelen szabályrendeletben meghatározott kivételeken kívül kofák, vagy bármiféle viszont eladók helyet nem foglalhatnak. Ezen téren és utczákon egyedül a termelők helyeztetnek el, — kik azonban az országos vásárok két napjának kivételével délelőtt 1p óráig árulhatnak, s ha tovább akarnak árulni, tartoznak azon térekre menni, melyek a kofák számára jelöltetnek ki, — eltávozásuk után helyöket feltisztítani kötelesek.

31. A termelők a kofáktól akként különböztetnek meg, hogy termelőeknek csak azok tekintetnek, kik egyedül csak saját termelésű cikkeiket viszik piacra, mihez többet a piacon eladás végett vásárolniok nem lehet, mert ez esetben már viszont eladóknak tekintetnek.

32. A Forster (volt Rácz Ádám)-féle háztól a város székházáig, esetleg két sorban a gombát és gyümölcsöt árulók. A Mikuleczky (volt Majthényi)-féle háztól kelet felé a helybeli kertészek, egri, szirmai, kis-tokaji, és más vidéki zöldségesek, utánuk az apró-marha, és velök szemben a tej, vaj, túró, tojás és főzelékárusok helyeztetnek el.

33. A Király-utczai hídnál, a Debreczenyi-házaknál a színház mellett, a sötét-kapunál, a papmalom bejáratánál s a városi bérház előtt; egy-két gyümölcs, zsemlye és pecrez-árus állandó elhelyezést nyerhet, azonban sátor helyett vászonernyővel tartoznak áruikat a nap ellen védeni.

34. A Püspök-utczai téren dr. Csáthy Szabó István háza mellett a Szinva-parton elől egy-két pecsenyés, utánok a fák alatt, esetleg több sorban a fehér és barna kenyér-árusok, s a pékek egy része helyeztetik el.

35. Heti és mindennapi árulásra a kofák és viszont eladók részére a zárda-tér jelöltetik ki, — hol a Peczével párhuzamos sorokban kenyeresek, gyümölcs és gomba, zöldséges és főzelék, tojás, tej, túró, vaj, s végül apró-marha árusok foglalnak helyet, mögöttük a dinnyés sátorok állíthatók fel.

36. A halárusok továbbra is a Felső-Szirma-utczán a jelenlegi helyen maradnak s ezen tér a halárusok által tisztán tartandó.

37. Egy pecsenyés, kenyeres és gyümölcsös helyet foglalhat a Zöldfa vendéglő közelében is, ezekre a 33. §-ban kitett árulhatási mód szintén alkalmazandó.

38. Az Alsó-Szirma-utczának az Alsó-Gordon-utczávali érintkezésénél, egy kisebb árutér élelmi s más cikkek számára rendeztetik be.

39. A színház-csarnoknál a köszörűsök mellett egy gesztenye-sütő, kalács, sósperc és gyümölcs-árus foglalhat helyet.

40. A Széchenyi-utczán a Három Rózsa előtt és a Kossuth-utcza bejáratánál egy gesztenye-sütő szintén árulhat.

41. A gyümölcs-piaczon kívül megengedtetik még a szállót nagyobb mennyiségben szekereken a Forgó-híd mellett a Szirma-utca végén s a Tetemvárbán a Gulyás-féle ház előtt s a papmalom-téren árulhatni.

KÖRZETVÁM ÉS VÁSÁRHELYPÉNZ

Vámköteles állat vagy jármű a vámsorompón a szabályszerű vám lefizetése s erről nyert czédula nélkül át nem jöhet, mely czédulát a hajtó, míg a várost el nem hagyja, megőrizni s az ellenőrző közegek felszállítására előmutatni köteles. Szabályszerű vásárhelypénz lefizetése s az erről nyert czédula nélkül az árutéren senki sem árulhat. Köteles a vásárjog-bérlő hiteles mázsát tartani az országos és hetivásárok alkalmával a rendőrség által kívánt helyen és időben felállítani, azon a méréseket a vásár szétesztlésáig folyvást eszközölni, a mérés eredményéről a feleknek a termény nemét, zsák számát, súlyát feltüntető és saját vagy megbízottjai eljárásával (?) ellátott hiteles mérési jegyet külön díj nélkül kiadni.

VÁSÁRI FELÜGYELET

A rendőrség kötelessége felügyelni:

a. Hogy az áru forgalom tárgyában alkotott törvények, szabályrendeletek és hatósági egyéb intézkedések szigorúan végrehajtsanak.

b. Hogy azon akadályok, melyek a közlekedést gátolnák, elháríttassanak.

c. Hogy a közönség az adás-vételnél a csalásoktól megóvassék.

d. Hogy az undorító, valamint az egészségre ártalmas romlott élelmi és tápszerek, nem különben az ilyen iparcikkék eladása megakadályoztassék és az életet veszélyeztető áruk forgalomba ne jöhessenek.

e. Hogy a jogtalanul szerzett áruk a forgalomból kizárassanak.

f. Hogy minden, a mi erkölcsöt, vagy a közszemérmert sérti, a vásártérről eltávolíttassék.

g. Hogy a koldusok a vásártéren meg ne jelenjenek.

h. Hogy a zsebtolvajok a vásártérekben ne ácsorogjanak.

i. Hogy az eladók és vevők között fölmerült vitás ügyek, amennyiben hatásköréhez tartoznak gyors elintéztést nyerjenek.

k. Hogy a kövezeti vám és vásár jog bérlők érdekei megóvassanak, de viszont ezek részéről visszaélés el ne követtessék.

l. Hogy a kofákról, általában a város téerein s utcáin állandóan helyt foglaló viszont eladók-ról, továbbá az alkuszokról és a közönség használatára tartott járművekről rendes jegyzék vezettessék.

m. Hogy úgy a vevőnek, mint az eladónak jogában áll ugyan alkuszokat alkalmazni, de ezek felszólítás nélkül a marhavásárlás ügyeibe bele, nem avatkozhatnak.

n. Hogy az állategészség rendőri teendők tekintetében az 1888. VII. t. cz. végrehajtása iránt kiadott föld-, ipar-, kereskedelemügyi m. kir. n. m. miniszterium 40.000/888. sz. a. rendeletének 34. és 35. §-aiban foglalt intézkedések foganatosíttassanak.

o. Hogy a marhalavél átírások fennakadás nélkül végeztessenek.

p. Hogy a vásártéren, máshol mint a kijelölt helyen senki tért ne foglalhasson, különösen a marhavásár téren, minden állat és szekér rendes helyen álljon.

q. Hogy az állat orvos a vásárban kötelességét pontosan teljesítse.

r. Hogy csődület ne keletkezzék.

s. Hogy a vevő és eladó között folyó alkuba harmadik személy bele ne kössön; ezt ne zavarja s egyik vagy másikat az alktól el ne vonja.

t. Hogy a gyúlékony s robbanó szerek csak is azon a helyen tartassanak s árultassanak, a melyek engedélyeztetettek. Szóval, hogy a közrend érdekei semmiben meg ne sértessenek.

A rendeleteket *záróhatározatok* zárják, melyek 1—20 Ft pénzbüntetést, ill. 2 napos elzárást helyeznek kilátásba a rendeletek ellen vétőknek. A kiszabott pénzbüntetések a városi szegényalap javára fordítandók. A szabályrendeletet a város képviselőtestülete 1889. május 27-én fogadta el, s a belügyminiszter jóváhagyása után, 1889. október 1-én lépett hatályba.

Aligha kétséges, hogy a szabályrendeletből kirajzolódik előttünk a múlt-század végi miskolci vásárok teljes képe. Bizonyos, hogy az e rendeletben lecsapódott tapasztalatok és elvárások több évszázados gyakorlat bevált elemei, valamint azok a követelmények, amelyekért a város hosszú időn át szívós harcot folytatott. Egy polgárosodott város piacának-vásárának képe áll előttünk, amely már alig hasonlít még az egy évszázaddal korábbira is (lásd fentebb). A város rendjének biztosításán túl benne már alapvető közlekedés-, vagyion- és tűzbiztonsági elvárások is megfogalmazódnak, s lényeges szempont a tisztességes üzlet lehetőségének biztosítása, az üzleti tisztaság garantálása is. A piacrendőrség intézményét mindezek biztosítására hozta létre a város.

A szabályrendelet visszatükrözi a megváltozott városképet, a főutca új szerkezetét is. A vásári funkciók egyre inkább kiszorulnak a belvárosból, itt csak a napi piaci funkciót ellátó, elsősorban élelmet áruló kereskedők maradnak, s az ő tevékenységük is csak a nap korai szakaszára korlátozódik.

A szabályrendelet pontjai — bár csak elvétve említene konkrétan vidéki árusokat — jelzik, hogy a miskolci hetivásárok jelentősége túlnyúlt a város szűk körzetén, s fontos alkalma volt az egész Sajó-völgy és Északkelet-Magyarország árucseréjének, az Alföld és az északi hegyvidék termékcseréjének is. Jelen közlés csak új adatok feltárására szorítkozott, azonban így is felhívta talán a figyelmet több olyan témára, amelyeket a történeti-néprajzi kutatásoknak a közeljövőben nagyobb figyelemmel kell kezelni ebben a régióban is.

JEGYZETEK

1. A vásárkutatás könyvtárnyi irodalmából összefoglalóan: *Dankó Imre* 1979. 251—289.; Vö. még: *Szöllősi Gyula* (szerk.): *Vásártörténet — hídivásár*. Debrecen, 1976.
2. *Dankó Imre* 1972. 154.
3. *Bácskai Vera—Nagy Lajos* 1978. 227—228.
4. *Dankó Imre* 1972. 154.
5. A XIX. századi miskolci vásárokról legplasztikusabb leírással Božena Nemčova szolgált, 1851-es miskolci látogatása után. Vö.: Božena Nemčova miskolci levelei (1851) 23—25. Miskolc 1963.; Vö.: *Tárkány Szűcs Ernő* 1981. 659—660.
6. Vö.: *Leszih Andor* 1921. július 10. Leszih — lehet, hogy csak sajtóhiba folytán — az 1880-as évekre datálja az iratot. Az anyagért Tóth Péternek tartozom köszönettel. Lelőhely: BAZ. megyei Levéltár MV. Lt. Species XXX. Számnélküli iratok.
7. *Marjalaki Kiss Lajos* 1957. 102—128.; *Marjalaki Kiss Lajos* 1958. 133—153.
8. 1817-ben 2675/2. sz. telek volt a bakterház, innen a Mészár utca felé húzódott a jelzett terület.
9. A mai Hunyadi utca eleje (2—8., ill. 3—5. házszámok).
10. 337—338. sz. kötel, ma Hunyadi utca 6. szám.
11. 318. sz. kötel, ma Szabadság tér 2—4.
12. 158—160. sz. kötel, a mai Széchenyi utca 2—8. számok közé eső terület.
13. A 7—12. sz. pontok a Sötét-kapunál levő kiterjedt árulóhelyeket, a Rákóczi, ill. Széchenyi utcák felé eső részeket jelölik.
14. Kádas utca ma Pálóczy utca.
15. 717. sz. kötel, ma Széchenyi utca 26—28. szám.
16. A 17—24. pontok a megyeháztól a színházig osztják fel az árulóhelyeket.
17. 709—715. kötel, ma Széchenyi utca 28—40. szám.
18. *Tárkány Szűcs Ernő* 1981. 659—660.
19. BAZ. megyei Levéltár; A diósgyőri koronauradalom iratai 1831. 936. szám.
20. A diósgyőri koronauradalom iratai 1831. 935. szám.
21. A diósgyőri koronauradalom iratai 1831. 949. szám.
22. A diósgyőri koronauradalom iratai 1831. 934. szám.

23. Szendrei János 1911. IV. kötet 647.
 24. A Miskolcz város területére nézve érvényben levő piacrendőri szabályok 1876. 6. lap. HOM. Htd. 53. 2778. 1.
 25. Miskolcz város vásár- és piacrendőri szabályai 1889. 12—13.
 26. Borsod 1886. december 9.
 27. Borsodmegyei Lapok 1883. május 23.
 28. Borsodmegyei Lapok 1901. július 19.
 29. Borsodmegyei Lapok 1900. augusztus 3.
 30. Tárkány Szűcs Ernő 1981. 662.
 31. Borsodmegyei Lapok 1900. augusztus 3.
 32. A vásári rendészet történetéhez és feladataihoz részletesen: Tárkány Szűcs Ernő 1981. 665—668.
 33. Miskolcz város vásár- és piacrendőri szabályai 1899. HOM. Htd. 53. 2778. 1.

IRODALOM

- A miskolci piac.* Borsodmegyei Lapok 1900. augusztus 3.
A piactér érdekében. Borsodmegyei Lapok 1883. május 23.
Bácskai V.—Nagy L., 1978.
 Piackörzetek a XIX. század eleji Magyarországon. Ethnographia LXXXIX. 217—230.
 Dankó I., 1972.
 Egy miskolci vásárhirdetés 1801-ből. HOM Közl. 11. 154—157.
 Dankó I., 1978.
 Vándorlás és árucseré (Vázlat és irodalmi tájékozódás a Kárpát-medencei árucseré és migráció kapcsolatának kérdéséhez). A Déri Múzeum Évkönyve 251—289.
Hetivásár Miskolczon. Borsod, 1886. december 9.
L(eszih) A., 1921.
 Régi miskolci hetivásárok rendtartása. Miskolci Napló július 10.
 Marjalaki Kiss L., 1957.
 A miskolci főutca topográfiája. HOMÉvk. I. 102—128.
 Marjalaki Kiss L., 1958.
 Miskolc régi mellékutcai. HOMÉvk. II. 133—154.
Miskolcz város- és piacrendőri szabályai. Borsod, 1892. május 5., 12.
 Tárkány Szűcs E., 1981.
 Magyar jogi népszokások. Budapest.

**ANGABEN AUS DEM 19. JAHRHUNDERT
 ZU DER MARKTORDNUNG IN MISKOLC**

(Auszug)

Die Forschung des Warenaustausches ist heutzutage in den Vordergrund der historischen Untersuchungen geraten. Infolge dessen sind zahlreiche neue Erscheinungen und Zusammenhänge auf dem Gebiet der Produktionsgegende und in der Arbeitseinteilung der verschiedenen Regionen zum Vorschein gekommen. Bedauerlicherweise hat man aber bisher auf die Verbindungen im Warenaustausch zwischen der Tiefebene und dem nördlichen Bergland nur wenig Aufmerksamkeit gerichtet, obwohl diese Gegend innerhalb der Grenzen des heutigen Ungarns die besten Forschungsmöglichkeiten in diesem Thema bietet.

In der Studie werden neue Angaben zu dem Warenaustausch in Miskolc, „im Tor des Oberlandes“ mit Hilfe geschriebener Quellen aus dem 19. Jahrhundert veröffentlicht. Die Quellen entdecken den Prozess, wie der Markt-

platz in Miskolc, in der Stadt, die einen traditionellen, mittelalterlichen Stadtkern hatte, von dem Mittelpunkt stufenweise auf das äussere Gebiet der Siedlung verdrängt wird. Diese Umwandlung ist in Miskolc eine Folge der bürgerlichen Ansprüche und des kapitalisierenden Handels, für die der Magistrat und die fortschrittlichen gesellschaftlichen Schichten Jahrhunderte lang gekämpft haben.

Aus den Marktordnungen sind das Bild des Marktes im 19. Jahrhundert, das Warenangebot und im Zusammenhang mit diesen Angaben auch die Verbindungen im Warenaustausch und die Anziehungskreise der Stadt rekonstruierbar. Diese Verordnungen spiegeln gleichzeitig auch das Stadtbild, die neue Konstruktion der Hauptstrasse wider. Damit wird angedeutet, dass die Bedeutung des Wochenmarktes in Miskolc sehr gross war. Der Markt war eine Gelegenheit zum Warenaustausch nicht nur innerhalb der Stadt, sondern auch zwischen der Tiefebene und dem Bergland.

Gyula Viga